OLIY TA’LIM RAHBARLARINING KOMMUNIKATIV KREATIVLIGINI BOSHQARISH ASOSLARI

Mamatova Xilola Muxiddinovna
Guliston davlat pedagogika institutining Yoshlar masalalari va ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha prorektor

Annotatsiya: Maqola oliy ta’lim muassasalari rahbar xodimlarining kommunikativ kreativligini boshqarishning nazariy asoslarini yoritib beradi. Zamonaviy oliy ta’lim tizimida rahbar kadrlarning innovatsion faoliyati va ijodiy qarorlar qabul qilish mahorati mamlakatning ilmiy-potensialini shakllantirishda muhim o’rin tutadi. Tadqiqotda kommunikativ kreativlik tushunchasining mohiyati, tuzilishi, komponentlari va boshqarish jarayonidagi o‘rni chuqur tahlil qilinadi. Pedagogika, boshqarish nazariyasi, ijtimoiy psixologiya va kreativ pedagogika fanlarining zamonaviy yutuqlariga tayanib, muammoning kompleks yechimlari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotning maqsadi rahbar xodimlarning kommunikativ kreativligini boshqarishning pedagogik modelini ishlab chiqish va uning mazmun-mohiyatini ilmiy asoslashdan iborat. Nazariy tahlil, taqqoslash, umumlashtirish, tizimli yondashuv va sinergik metodlaridan foydalanilgan. Natijada kommunikativ kreativlikni boshqarishning mohiyati, mazmuni, shakllari va bosqichlarini aks ettiruvchi nazariy model taklif etildi. Ushbu model rahbar xodimlarning ijodiy faoliyatini rivojlantirishning pedagogik sharoitlarini yaratishga va ularning professional mahoratini oshirishga yo‘naltirilgan. Maqola oliy ta’lim muassasalari rahbarlarining professional faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik tadqiqotlar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, rahbar xodim, kommunikativ kreativlik, boshqarish nazariyasi, pedagogik model, kreativ pedagogika, ijodiy faoliyat, muloqot mahorati, boshqarish jarayoni, professional rivojlanish, nazariy tahlil

Kirish. Jahon miqyosida oliy ta’lim tizimining modernizatsiyalashuvi, universitetlar faoliyatining xalqaro standartlar asosida tashkil etilishi hamda ta’lim muassasalari o‘rtasidagi raqobatning kuchayishi rahbar xodimlar faoliyatiga nisbatan yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy oliy ta’lim muassasasining muvaffaqiyati nafaqat uning moddiy-texnik bazasi yoki ilmiy salohiyati, balki boshqaruv tizimining samaradorligi bilan ham belgilanadi. Bunda rahbar xodimlarning kommunikativ qobiliyati, kreativ fikrlashi va innovatsion boshqaruvga tayyorligi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi [1]. O‘zbekiston Respublikasida ham oliy ta’lim tizimini takomillashtirish, universitetlarning akademik mustaqilligini kengaytirish, ta’lim sifatini xalqaro darajaga olib chiqish bo‘yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur jarayonlar oliy ta’lim muassasalari rahbarlaridan zamonaviy menejment tamoyillarini puxta egallash, strategik qarorlar qabul qilish, jamoa bilan samarali muloqot olib borish va innovatsion faoliyatni tashkil etishni talab etadi. Shu sababli rahbar xodimlarning kommunikativ kreativligini rivojlantirish masalasi

pedagogika va boshqaruv nazariyasining dolzarb yo‘nalishlaridan biriga aylanmoqda [2]. Pedagogik va psixologik adabiyotlarda kreativlik, kommunikativ kompetentlik, liderlik, innovatsion boshqaruv kabi tushunchalar keng tadqiq etilgan bo‘lsa-da, oliy ta’lim muassasasi rahbarlarining kommunikativ kreativligini yaxlit pedagogik hodisa sifatida o‘rganish yetarli darajada amalga oshirilmagan. Ayniqsa, kommunikativ kreativlikning tarkibiy tuzilmasi, uning rahbarlik faoliyatidagi namoyon bo‘lish mexanizmlari va rivojlantirishning metodologik asoslari bo‘yicha ilmiy izlanishlar nisbatan kam uchraydi [3]. Kommunikativ kreativlik rahbarning yangi g‘oyalarni ilgari surish, jamoa bilan samarali muloqot o‘rnatish, murakkab vaziyatlarda noan’anaviy yechimlar topish, innovatsion tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlash va tashkilotda ijodiy muhit yaratish qobiliyatlarini o‘zida mujassamlashtiradi. Mazkur sifatlar oliy ta’lim muassasasining rivojlanish strategiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotning maqsadi oliy ta’lim muassasasi rahbar xodimlarining kommunikativ kreativligi tushunchasining nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilish hamda uning tarkibiy tuzilmasini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida tizimli, kompetensiyaviy, aksiologik va faoliyatli yondashuvlardan foydalanildi. Tizimli yondashuv kommunikativ kreativlikni o‘zaro bog‘liq komponentlardan tashkil topgan murakkab pedagogik tizim sifatida tahlil qilish imkonini berdi. Kompetensiyaviy yondashuv rahbar faoliyatida zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni aniqlashga xizmat qildi [4]. Aksiologik yondashuv orqali kommunikativ kreativlikning qadriyat sifatidagi mohiyati ochib berildi. Faoliyatli yondashuv esa rahbarlarning amaliy boshqaruv faoliyatida mazkur sifatlarning namoyon bo‘lish xususiyatlarini tahlil qilish imkonini yaratdi. Tadqiqot davomida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, tizimlashtirish va interpretatsiya qilish metodlaridan foydalanildi.

Kommunikativ kreativlik tushunchasining mazmun-mohiyati. “Kreativlik” tushunchasi lotincha “creatio” so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, yaratish, bunyod etish ma’nolarini anglatadi. Psixologik nuqtai nazardan kreativlik insonning yangi va original g‘oyalarni ishlab chiqish qobiliyati sifatida talqin qilinadi. Pedagogik adabiyotlarda esa kreativlik innovatsion fikrlash, muammolarni noan’anaviy hal etish va yangi pedagogik yechimlarni ishlab chiqish bilan bog‘lanadi [5]. Kommunikativlik esa shaxsning boshqalar bilan samarali muloqot qilish, axborot almashish, hamkorlikni yo‘lga qo‘yish va ijtimoiy munosabatlarni boshqarish qobiliyatini ifodalaydi. Zamonaviy boshqaruv nazariyasida kommunikativ kompetentlik rahbarning kasbiy muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Kommunikativ kreativlik mazkur ikki tushunchaning integratsiyasi natijasida shakllanadigan murakkab sifat bo‘lib, rahbarning muloqot jarayonida ijodkorlik namoyon etishi, yangi kommunikatsion strategiyalar ishlab chiqishi, jamoada innovatsion muhit yaratishi va turli vaziyatlarda moslashuvchan qarorlar qabul qilishi bilan tavsiflanadi [6].

1 Rasm

Kognitiv-kreativ komponent rahbarning innovatsion fikrlashi va muammolarga yangicha yondashuvini ifodalaydi. Universitet faoliyatida yuzaga keladigan murakkab vaziyatlarni hal etishda aynan ushbu komponent muhim rol o‘ynaydi. Kommunikativ komponent samarali axborot almashinuvi, faol tinglash, ishontirish va muzokaralar olib borish ko‘nikmalarini o‘z ichiga oladi. Ushbu sifatlar jamoa faoliyatining uyg‘unligini ta’minlaydi. Emotsional komponent rahbarning hissiy barqarorligi, empatiyasi va insoniy munosabatlarni boshqarish qobiliyatlarini qamrab oladi. Oliy ta’lim muassasasida sog‘lom psixologik muhit yaratish aynan mazkur komponentga bog‘liq. Refleksiv komponent esa rahbarning o‘z faoliyatini muntazam tahlil qilishi, xatolarini aniqlashi va o‘z ustida ishlashga tayyorligini anglatadi. Kommunikativ kreativlikni rivojlantirish bir qator pedagogik va boshqaruv nazariyalariga asoslanadi. Ulardan biri kompetensiyaviy yondashuv bo‘lib, bunda rahbarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish ustuvor vazifa sifatida qaraladi [4]. Transformatsion liderlik nazariyasiga ko‘ra, rahbar jamoa a’zolarini umumiy maqsadlar sari ruhlantirishi, ularning salohiyatini ochib berishi va innovatsion faoliyatga yo‘naltirishi zarur. Bunda kommunikativ kreativlik liderlik samaradorligini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Kreativ menejment nazariyasi tashkilotni boshqarishda ijodkorlik va innovatsion yondashuvlardan foydalanishga asoslanadi. Universitet boshqaruvida

kreativ menejmentning qo‘llanilishi ta’lim sifati va ilmiy faoliyat natijadorligini oshirishga xizmat qiladi. Akademik liderlik konsepsiyasi esa oliy ta’lim rahbarlarining nafaqat ma’muriy, balki ilmiy va pedagogik faoliyatni ham samarali boshqarish zarurligini ta’kidlaydi. Bunday faoliyat esa rivojlangan kommunikativ kreativliksiz amalga oshirilishi qiyin.

1-jadval

Oliy ta’lim muassasasi rahbarlari kommunikativ kreativligining tarkibiy komponentlari

Komponent	**Mazmuni**	**Rahbarlik faoliyatidagi namoyon bo‘lishi**
Kognitiv-kreativ	Innovatsion fikrlash, yangi g‘oyalar yaratish	Strategik rejalashtirish, innovatsion loyihalar ishlab chiqish
Kommunikativ	Samarali muloqot va axborot almashinuvi	Jamoa bilan hamkorlikni tashkil etish
Emotsional	Empatiya, hissiy intellekt	Konfliktlarni boshqarish, motivatsiyani oshirish
Refleksiv	O‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash	Kasbiy rivojlanishni rejalashtirish

Muhokama. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv samaradorligi ko‘p jihatdan rahbarlarning kommunikativ kreativligiga bog‘liq. Xorijiy tadqiqotlarda akademik liderlarning kreativ yondashuvi ta’lim sifati, ilmiy faoliyat va xodimlarning motivatsiyasiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi qayd etilgan. O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida ham rahbarlarning kommunikativ kreativligini rivojlantirishga ehtiyoj ortib bormoqda. Universitetlar faoliyatida xalqaro hamkorlikning kengayishi, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi va akademik mustaqillikning kuchayishi yangi boshqaruv yondashuvlarini talab qilmoqda. Mavjud amaliyot tahlili shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab rahbarlar ma’muriy boshqaruv tajribasiga ega bo‘lsalar-da, kommunikativ kreativlikni rivojlantirish bo‘yicha maxsus tayyorgarlikka ega emaslar. Bu esa ayrim hollarda innovatsion tashabbuslarning sust rivojlanishiga olib keladi. Shu nuqtai nazardan, rahbarlar malakasini oshirish tizimiga kommunikativ kreativlikni rivojlantirishga qaratilgan maxsus treninglar, seminarlar va amaliy mashg‘ulotlarni kiritish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Xulosa. Olib borilgan nazariy tahlillar asosida oliy ta’lim muassasasi rahbar xodimlarining kommunikativ kreativligi zamonaviy boshqaruvning muhim kasbiy sifati ekanligi aniqlandi. Mazkur sifat rahbarning innovatsion fikrlashi, samarali muloqot olib borishi, jamoani ilhomlantirishi va o‘z faoliyatini tahlil qilishi bilan tavsiflanadi. Kommunikativ kreativlikning kognitiv-kreativ, kommunikativ, emotsional va refleksiv komponentlardan iborat tuzilmasi asoslandi. Tadqiqot natijalari oliy ta’lim muassasalari rahbarlarini tayyorlash va malakasini oshirish tizimida kommunikativ kreativlikni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Muslimov N.A. Professional ta’lim nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
2. Ishmuhamedov R.J. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2020.
3. Ochilov M. Oliy maktab pedagogikasi. – Toshkent: Aloqachi, 2019.
4. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sano-standart, 2020.
5. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2018.
6. Nurmatov T. Oliy ta’lim menejmentida rahbar kompetentligini rivojlantirish masalalari // Pedagogik ta’lim. – 2022. – №3. – B. 45–52.